

FAKTA.

4A/2018

express

MITÄ NUORET AJATTELEVAT KULTTUURISESTA MONINAISUUDESTA JA AVARAKATSEISUUDESTA?

*Tuloksia kyselystä
vuodelta 2017*

TAUSTAA

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus sekä kulttuurienvälistä vuorovaikutusta edistävä Walter ry teettivät vuonna 2013 selvityksen peruskoululaisten, lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien suhtautumisesta monikulttuurisuuteen ja avarakatseisuuteen. Verkkoavoriippohjaisen kyselyn toteutti Fountain Park ja sen tuloksena oli, että suomalaiset nuoret suhtautuvat avarakatseisuuteen pääasiassa positiivisesti. Monikulttuurisuus määriteltiin erilaisuutta hyväksyväksi ilmapiiriksi. Se nähtiin myös perheeseen liittyvinä arvoina ja tilanteina sekä kaikille avoimena maailmana.

Vuoden 2013 jälkeen on tapahtunut paljon. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi koko Euroopassa moninkertaiseksi syksyllä 2015. Tämän seurauksena maahanmuutto on näkynyt käytännössä yhä useammassa kunnassa Suomessa. Turun tapahtumat kesällä 2017 osoittivat, että väkivaltainen ekstremismi ja

jopa terrorismi ovat mahdollisia meilläkin. Julkisen keskustelun sävy on muutunut kriittisemmäksi ja vihapuhe erityisesti sosiaalisessa mediassa, rasismi sekä viharikokset ovat lisääntyneet.

Miten tämä näkyy nuorten asenteissa? Onko heidän suhtautumisessaan kulttuuriseen moninaisuuteen tai avarakatseisuuteen tapahtunut muutoksia? Tämän tiedon saamiseksi verkkoavoriippohjaisiin syksyllä 2017, saman sisältöisenä ja samalla tutkimusotteella kuin edelliselläkin kerralla. Kutsu oppilaille ja opiskelijoille lähetettiin rehtoreiden kautta ja vastauksia saatiin liki 16 000 nuorelta eri puolilta Suomea. Tässä Fakta Express -julkaisussa käydään läpi kyselyn keskeisiä tuloksia.

Vastauksista käy ilmi, että nuorten näkökulmasta koululla on tärkeä rooli avarakatseisuuden kasvattamisessa. Koulun tehtävänä onkin huolehtia siitä, että nuoret saavat tasapainoisen käsityksen elämäänsä vaikuttavista asioista.

Koulu opettaa myös ihmisenä kasvamisen edellytyksiä ja demokraattisen kansalaisuuden keskeisiä osaamistekijöitä, kuten avointa mieltä, uteliaisuutta, halua ymmärtää toista ja asettua toisen asemaan, kulttuurienvälistä ymmärrystä sekä demokraattisen väittelyn ja rauhanomaisen konfliktinratkaisun taitoja. Koulu voi myös katkaista huonoon suuntaan lähteneen kehityksen. Kyselyn tuloksista saadaan tärkeää tietoa pohjaksi toimenpiteille, joilla kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämistä ja avarakatseisuutta voidaan lisätä.

Molemmilla kyselykerroilla vastajissa oli puolet tyttöjä ja puolet poikia. Tuoreemmassa kyselyssä saattoi lisäksi valita vaihtoehdot "joku muu" tai "en halua ilmoittaa". Myös terminologiaa tarkistettiin uusien opetussuunnitelman perusteiden ajattelun mukaiseksi: vuonna 2013 puhuttiin vielä monikulttuurisuudesta, nyt kulttuurisesta moninaisuudesta.

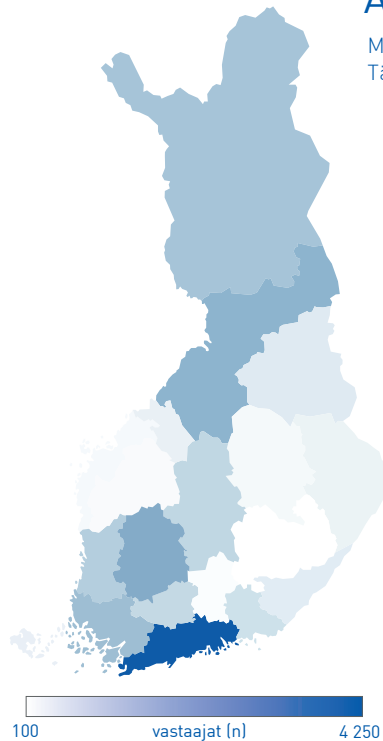

VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

Sukupuoli	n	%
Tyttö/Nainen	7814	49
Poika/Mies	6913	44
Muu	531	3
En halua ilmoittaa	571	4

Oppilaitos	n	%
Yläkoulu	10 176	64
Lukio	4 000	25
Ammatillinen	1 652	10

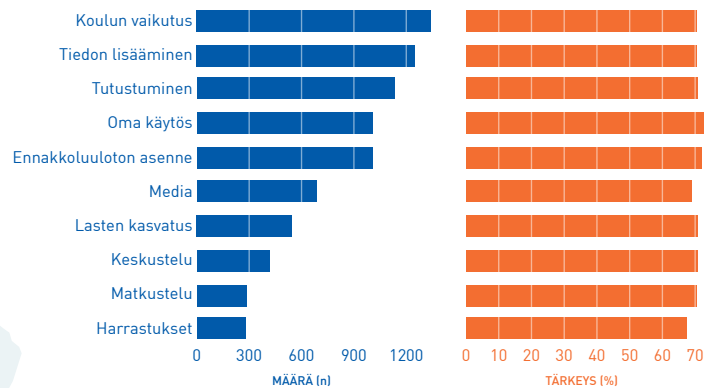
Vanhempien etninen tausta	n	%
Molemmat huoltajistani ovat syntyperäisiä suomalaisia	13 337	84
Kumpikaan huoltajistani ei ole syntyperäinen suomalainen	804	5
Toinen huoltajistani on syntyperäinen suomalainen	915	6
Jokin muu kuin edellä mainittu	185	1
En tiedä/en halua sanoa	587	4

MITKÄ ASIAT LISÄÄVÄT IHMISTEN AVARAKATSEISUUTTA?

Määrä: Kuinka monta teemaan liittyvää ideaa mainittiin

Tärkeys: Kuinka tärkeiksi teemaan liittyvät asiat on keskimäärin arvioitu

15 828

Vastaajaa, joista
suomenkielisiä 14 490 ja
ruotsinkielisiä 1 338

KULTTUURINEN MONINAISUUS ON MONELLE SAMANARVOISUUTTA

Verkkoaiivoriihen alussa nuoret saivat valita kuudesta kuvasta sen, joka parhaiten vastasi heidän käsityksiään kulttuurisesta moninaisuudesta, ja pääsivät perustelemaan valintansa muutamalla lauseella. Useimmat valitsivat kuvia, jotka herättivät heissä positiivisia ajatuksia. Suosituimmaksi osoittautui kuva, jossa oli eri etnisiä taustoja edustava lapsiryhmä. Tämän kuvan valitsi 43 % vastaajista, tytöistä 55 % ja pojista 32 %.

Yli 40 % vastaajista ymmärsi moninaisuuden samanarvoisuudeksi: kaikkia kohdellaan tasavertaisina ihonväristä,

sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muista yksilöön liittyvistä tekijöistä huolimatta. Erilaiset kulttuurit nähdään ennen kaikkea mahdollisuutena oppia uusia asioita ja tapoja.

Nuoret pitivät positiivisena myös perheiden monimuotoistumista, eri maiden erilaisia kulttuureja ja globalisaatiota sekä eri kulttuurien yhteiseloja.

Yksi kuvista oli selvästi tulkittavissa negatiiviseksi: siinä näkyi kadulla palavia mellakka-aitoja ja poliiseja mellakavarusteissa. Tämän kuvan valitsi 8 % vastaajista. Heidän perusteluissaan kulttuurisen moninaisuuden nähtiin mm. synnyttävän konflikteja yhteisöjen välille ja herättävän turvattomuutta. Jotkut pitivät maahanmuuttajia ja maahanmuuttopolitiikkaa huolestuttavina asioina.

Pojat näyttivät suhtautuvan kulttuuriseen moninaisuuteen tyttöjä varauksellisemmin, sillä tämän kuvan kohdalla oli selkeä ero sukupuolten välillä: pojista kuvan valitsi 12 %, tytöistä 2 %. Eroja oli myös kieliryhmien välillä, sillä kuvan valintaan päätyi 8,1 % suomenkielisistä ja 4,6 % ruotsinkielisistä vastaajista. Suomenkielisillä vastaajilla negatiiviset mielikuvat olivat lisääntyneet ja ruotsinkielisillä hieman vähentyneet edelliseen kyselyyn verrattuna: vuonna 2013 niitä koki 5,6 % suomen- ja 5 % ruotsinkielisistä vastaajista.

Maakunnittain tarkasteltuna Ahvenanmaalta olevat vastaajat päätyivät negatiivisesti painottuvaan kuvaan muita useammin: ahvenanmaalaisista 31 % valitsi tämän kuvan. Kuvan valitsi myös 19 % kymenlaaksolaisista vastaajista, kun muualta tulevista näin teki 6–12 %.

TÄRKEINTÄ AVARAKATSEISUUDEN LISÄÄMISESSÄ OVAT OMA KÄYTÖS JA ASENTEET

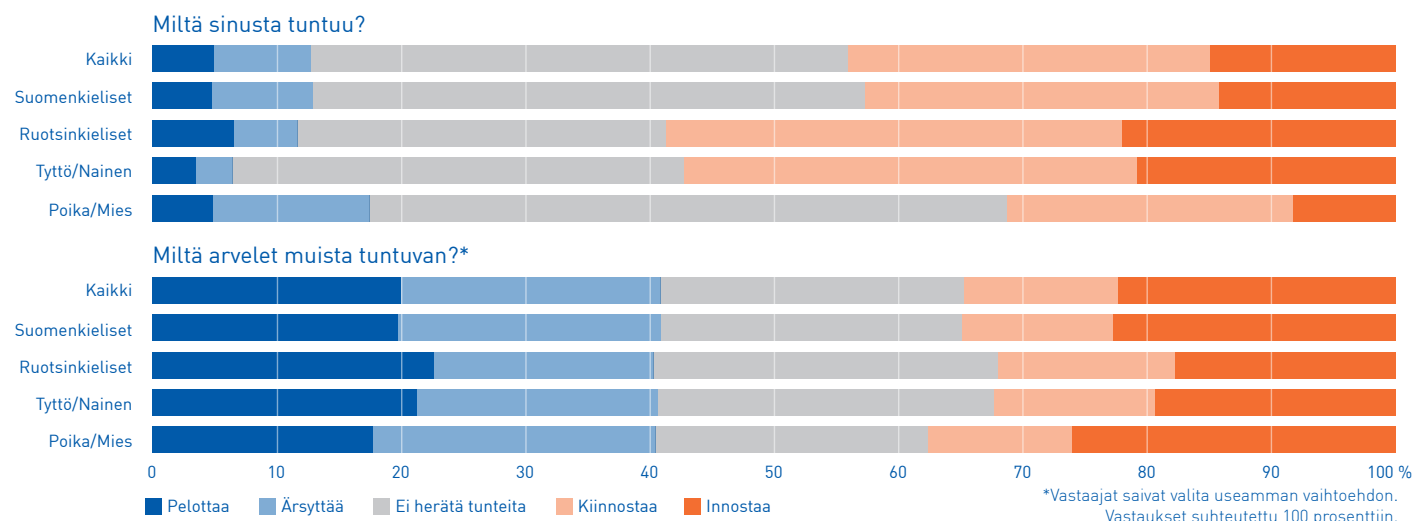
Nuoria pyydettiin ehdottamaan keinoja, joilla avarakatseisuutta voi lisätä, ja toisaalta arvioimaan ehdotuksista nousseiden teemojen tärkeyttä.

Tärkeimpinä keinoina avarakatseisuuden lisäämiseen pidettiin omaa käytöstä ja ennakkoluulotonta asennetta. Tätä mieltä oli yli 70 % vastaajista. Keskustelu, lasten kasvatusta ja erilaisiin ihmisiin tutustuminen koettiin myös melko tärkeiksi. Hieman vähemmän tärkeitä olivat koulun vaikutus ja tiedon lisääminen.

Koulun rooli korostuu kuitenkin silloin, kun nuoret miettivät, mitä asian eteen voi käytännössä tehdä: määräl-

Pojat näyttävät suhtautuvan kulttuuriseen moninaisuuteen tyttöjä varauksellisemmin.

MILTÄ KULTTUURISEN MONINAISUUDEN LISÄÄNTYMINEN SINUSTA TUNTUU? MITÄ ARVELET MUIDEN TUNTEVAN? (%)

”Kerrotaan enemmän eri kulttuureista ja niiden tavoista, jotta uuden uhkaa ja pelkoa saataisiin hälvennettyä.”

Koulun rooli korostuu, kun nuoret miettivät, mitä asian eteen voi käytännössä tehdä.

lisesti eniten ehdotuksia tuli koulun merkityksestä ja tiedon lisäämisen teemoista. Myös erilaisiin ihmisiin tutustumista ehdotettiin paljon, kuten myös omaan käytökseen ja ennakkoluulottomuuteen liittyviä keinoja.

Nuorten mielestä avarakatseisuus lähtee omasta käytöksestä eli siitä, että ollaan ystävällisiä muita kohtaan ja että ketään ei kiusata tai kohdella eri tavalla, vaikka he olisivatkin tulleet muualta. Ennakkoluuloton asenne helpottaa tutustumista ja auttaa oppimaan muista kulttuureista.

Asenteiden muutokseen tarvitaan tukea kotoa ja koulusta, sillä koti ja nuorten lähipiiri ovat avainasemassa asenteiden ja ennakkoluulojen syntymisessä. Koulun vaikutus avarakatseisuuden lisäämiseen nähtiin hyvin laajaksi. Esille nostettiin kulttuurin opettamista kouluissa, erilaisuuden näkymistä luokissa, ryhmätöitä, vierailijaluentoja, oppilas- ja opiskelijavaihtoa ja opintomatkoja sekä eri kulttuureihin liittyvien juhlapäivien viettämistä kouluvuoden aikana.

”Kulttuurinen moninaisuus on mahdollisuus ja voimavara, ei uhka, ja sen ymmärtäminen on mahdollisuus myös sosiaalisesti oikeudenmukaisemman yhteiskunnan syntymiselle.”

Nuoret kokevat, että oleellista on tieto: tuntematon saattaa pelottaa, mutta pelkoa voi torjua tietoa lisäämällä. Tietoa kativataan eri kulttuureista, uskonnoista, vammaisuudesta ja seksuaalisuudesta. Koulun lisäksi tietoa saadaan yhä enenevässä määrin perinteisestä ja erityisesti sosiaalisesta mediasta.

NUORET USKOVAT OLEVANSA AVARAKATSEISEMPIÄ KUIN MUUT

Reilut 40 % kyselyyn vastanneista nuorista pitää kulttuurisen moninaisuuden lisääntymistä normaalina asiana, joka ei herätä tunteita suuntaan tai toiseen. Näin kokivat erityisesti pojat, joista puolet valitsi tämän vastausvaihtoehdon kysyttäessä, miltä kulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen tuntuu. Tytöistä samaan vaihtoehtoon päätyi 36 %.

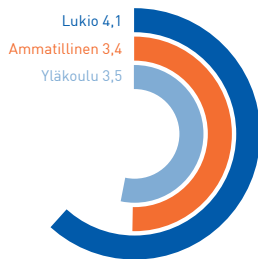
Tytöt ja pojat, kuten myös suomen- ja ruotsinkieliset, suhtautuivat kulttuurisen moninaisuuden lisääntymiseen eri tavalla. Tytöistä 57 % piti ilmiötä kiinnostavana tai innostavana, pojista 31 %. Suomenkieliset vastaajat olivat ruotsinkielisiä varauksellisempia, sillä heistä noin kaksi viidesosaa piti asiaa kiinnostavana tai innostavana, kun ruotsinkielisistä näin teki

Tytöistä miltei 60 % piti kulttuurisen moninaisuuden lisääntymistä kiinnostavana tai innostavana asiana; pojista näin teki puolet vähemmän.

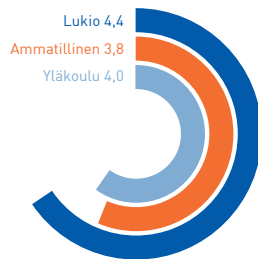
VÄITTÄMIÄ KULTTUURISESTA MONINAISUUDESTA

Keskiarvo asteikolla 1-5 (1 = "erittäin paljon eri mieltä" ja 5 = "erittäin paljon samaa mieltä")

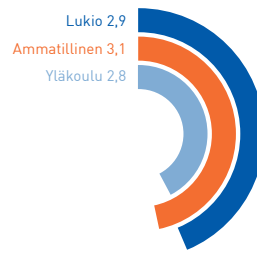
Koulussasi oppilaat suhtautuvat yhdenvertaisesti muihin taustasta riippumatta

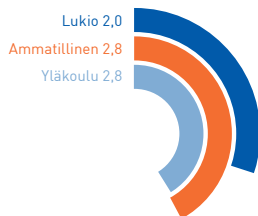
Koulussasi opettajat suhtautuvat yhdenvertaisesti kaikkiin oppilaisiin taustasta riippumatta

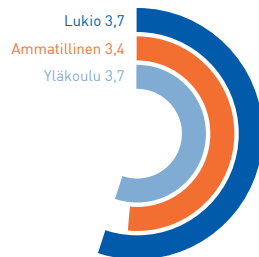
Sinuun tai johonkin tuntemaasi ihmiseen on kohdistettu rasismia ja/tai syrjintää

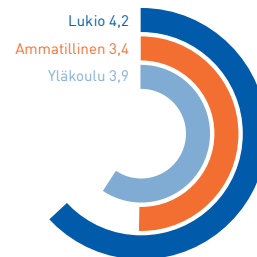
Koulussasi esiintyy rasismia ja syrjintää

Jos näet että jokin syrjitään/ kiusataan, puutut asiaan

Kulttuurinen moninaisuus on sinulle myönteinen asia

kolme viidesosaa. Reilut 10 % nuorista koki kulttuurisen moninaisuuden lisääntymisen pelottavana tai ärsyttävänä; pojista näin teki 18 %, tytöistä 6 %.

Nuoret uskovat olevansa itse avarakatseisempia kuin muut, sillä vaikka monet sanovat suhtautuvansa neutraalisti kulttuurisen moninaisuuden lisääntymiseen, he samaan aikaan uskovat ilmiön herättävän muissa kielteisiä tunteita.

Monet niistä, jotka vastasivat pelkäävänsä tai ärsyyntyvänsä moninaisuuden lisääntymisestä, perustelivat tuntemuksiaan rikosten lisääntymisellä tai terrorismin pelolla. Myös Turun torilla kesällä 2017 tapahtunut puukotus mainittiin useasti. Kaikista vastaajista 3,5 % mainitsi ärsyyntymisen tai pelon syyksi terrorismin ja 3 % käytti vastauksissaan rasistisia haukkumasanoja.

”On hienoa, että esim. kaupunkien ilmapiiri kansainvälistyy ja saadaan erilaisia ihmisiä ympärillemme.”

LUKIOLAISET OVAT KAIKKEIN AVARAKATSEISIMPIA — MYÖS OMASTA MIELESTÄÄN

Nuorten avarakatseisuudessa on eroja sen mukaan, millä koulutussektorilla he opiskelevat. Kauimpana toisistaan ovat lukiolaiset ja ammattiin opiskelevat. Erot kävivät ilmi kyselyn osasta, jossa arvioitiin kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien väittämien sopimista omiin käsityksiin. Näiden vastausten perusteella lukiolaiset kokevat kulttuurisen moninaisuuden myönteiseksi asiaksi sekä itselleen että myös Suomelle useammin kuin ammattiin opiskelevat. Lukioissa näyttäisi myös esiintyvän rasismia ja syrjintää selvästi vähemmän kuin yläkouluissa ja ammatitoppilaitoksissa.

Erot näkyivät myös kysyttäessä suoraan sitä, miten avarakatseisina nuoret itseään pitivät. Tässä vastaajien piti valita viidestä hymiöstä omaa suhtautumistaan parhaiten kuvaava. Lukiolaiset näkivät itsensä avarakatseisemmaksi kuin muut ammattiin opiskelevat. Kieliryhmien välillä oli pieniä

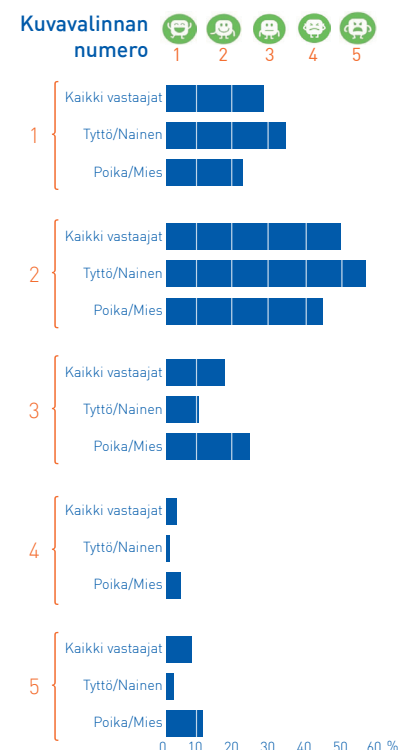

Tytöistä miltei 90 % pitää itseään joko erittäin tai jokseenkin avarakatseisena, pojista vajaat kaksi kolmasosaa.

”Mielestäni Suomi ja suomalaiset voivat ammentaa paljon uutta erilaisista vieraista kulttuureista.”

KUINKA AVARAKATSEINEN OMASTA MIELESTÄSI OLET? (%)

Vastaajien valitseman kuvavalinnan omaa avarakatseisuudesta

eroja: suomenkielisistä lukiolaisista 84 % piti itseään joko erittäin tai melko avarakatseisina, yläkoululaisista 73 % ja ammattiin opiskelevista 63 %. Ruotsinkielistä lukiolaisista tätä mieltä oli 81 % ja yläkoululaisista 75 %. Ruotsinkielisiä ammattiin opiskelevia oli vastaajien joukossa niin vähän, että heitä ei tilastoitu erikseen.

Suomenkielisistä lukiolaisista 5 % arvioi itsensä vain jonkin verran tai ei lainkaan avarakatseiseksi. Yläkoululaisista näin koki 11 % ja ammattiin opiskelevista 15 %. Ruotsinkielisillä lukiolaisilla vastaavat luvut olivat 6 % ja yläkoululaisilla 10 %.

Suoraan kysyttäessä näkyi eroa myös sukupuolten välillä – tytöt mieltävät itsensä selvästi avarakatseisemmiksi kuin pojat. Tytöistä 88 % piti itseään joko erittäin tai jokseenkin avarakatseisena, pojista 64 %. Pojista 10 % ei pitänyt itseään lainkaan avarakatseisena, kun tytöistä vastaavaan päätyi vain 2 %.

LÄHI- JA YSTÄVÄPIIRI VAIKUTTAA NUORTEN AJATUKSIIN ENITEN

Nuorilta kysyttiin myös sitä, mistä he uskoivat saavansa vaikutteita ajatteluunsa. Suurimmiksi vaikuttajiksi nousivat nuorten läheiset ja ystäväpiiri, joita kumpaakin piti tärkeinä 70 % kaikista vastaajista. Seuraavaksi tärkeimmäksi koettiin sosiaalinen media, jonka mainitsi 58 % vastaajista. Koulun vaikutuksen mainitsi noin puolet vastaajista.

Tytöt pitivät lähi- ja ystäväpiirien merkitystä suurempina kuin pojat. Selkein ero oli kuitenkin sosiaalisen median kohdalla, jota piti tärkeänä 66 % tytöistä ja 49 % pojista.

”Muista pitää kaikki vaihtoehdot avoinna. Älä heti sano ei.”

Tytöillä sosiaalinen media vaikuttaa mielipiteisiin selvästi enemmän kuin pojilla.

KYSELYN TULOKSET OVAT LINJASSA VUODEN 2016 NUORISOBAROMETRIN KANSSA

Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa tarkasteltiin nuorten näkemyksiä maahanmuutosta ja maahanmuuttajista. Se tehtiin aikaan, jolloin julkinen keskustelu maahanmuuttopoliitiikan ympärillä oli erityisen vilkasta.

Nyt tehdyn kyselyn ja Nuorisobarometrin tulokset ovat hyvin samansuuntaisia. Yhteistä on esimerkiksi se, että kulttuurinen moninaisuus ja maahanmuuttajien kanssa eläminen nähdään normaaleina ja arkipäiväisinä ilmiöinä. Entistä useammalla nuorella on maahanmuuttajataustaisia ystäviä. Maahanmuuttajiin ja kulttuuriseen moninaisuuteen suhtautui kummassakin selvityksessä kriittisesti noin 10 % vastaajista.

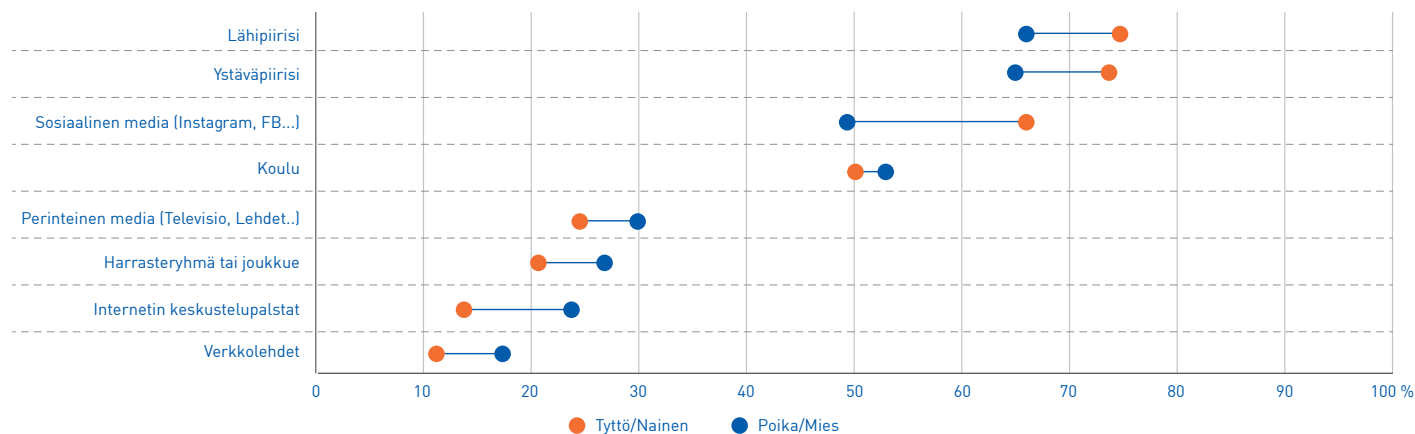
Nuorisobarometrin vastauksissa näkyi mielenkiintoinen ilmiö: nuoret näkevät maahanmuuttajataustaiset ihmiset eri tavalla kuin Suomen maahanmuuttopoliittisen linjan. Monet nuoret, jotka olivat sitä mieltä, että Suomen ei pitäisi vastaanottaa enempää maahanmuuttajia, pitivät kuitenkin esimerkiksi ystävän ihonväriä merkityksettömänä asiana ja maahanmuuttajien tukemista suomalaisten velvollisuutena.

Molemmissa selvityksissä koulutustausta on tuloksia voimakkaasti selittävä taustamuuttuja. Esimerkiksi lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien suhtautuminen eroavat siten, että lukiota käyvät nuoret näkevät kulttuurisen moninaisuuden myönteisempänä kuin ammattiin opiskelevat.

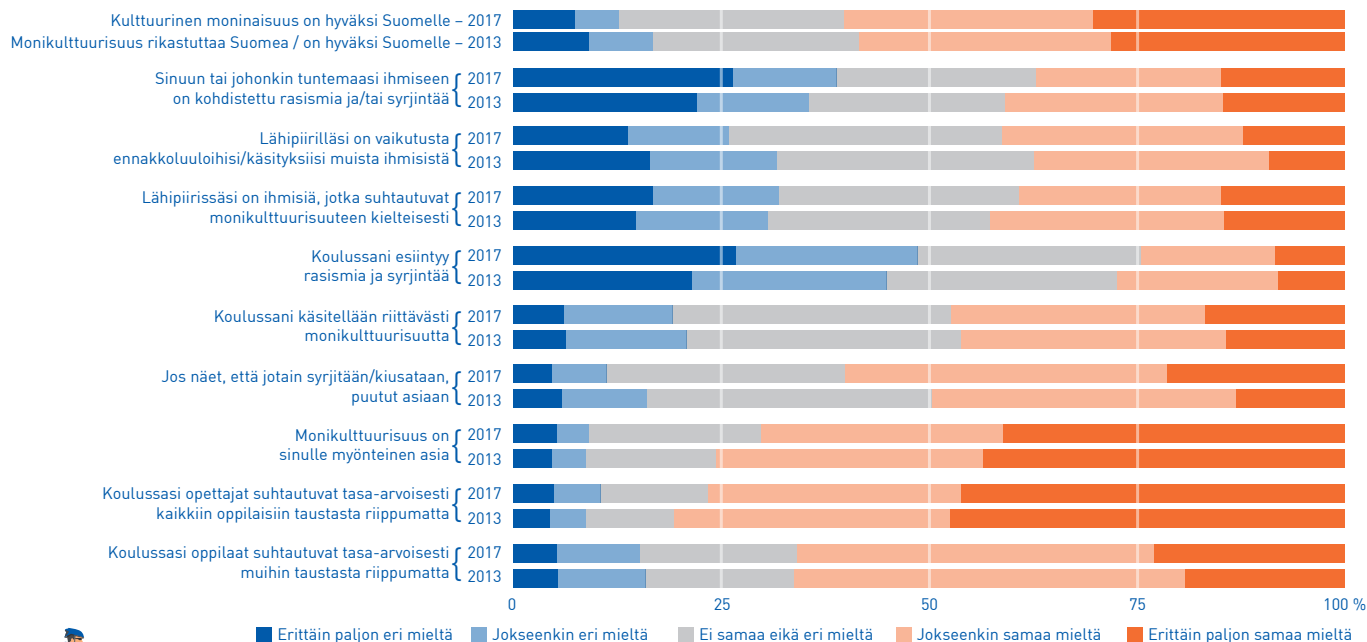
Naapuruston kulttuurinen erilaisuus sekä nuorten lähipiiri ylipäättään ovat selvityksissä vahvoja asenteiden selittäjiä. Mitä enemmän erilaisuutta nuorten lähipiirissä tai asuinalueella on, sitä myönteisemmin he suhtautuvat kulttuurisen erilaisuuteen.

Lähde: Myllyniemi S. (toim.) [2016]. Katse tulevaisuuteen. Nuorisobarometri 2016. Helsinki.

MISTÄ LUULET AJATUSTESI KUMPUAVAN? (%)

VÄITTÄMIÄ KULTTUURISESTA MONINAISUUDESTA VUOSINA 2013 & 2017 (%)

NUORTEN KÄSITYKSET KULTTUURISESTA MONINAISUUDESTA EIVÄT OLE MERKITTÄVÄSTI MUUTTUNEET

Nuorten käsitykset kulttuurisesta moninaisuudesta eivät ole merkittävästi muuttuneet vuonna 2013 tehtyyn kyselyyn verrattuna. Tämä näkyy esimerkiksi verrattaessa sitä, miten nuoret eri vuosina arvioivat kulttuurista moninaisuutta koskevien väittämien sopimista omiin käsityksiinsä.

Kummallakin kyselykerralla noin 60 % vastaajista oli sitä mieltä, että kulttuurinen moninaisuus on hyväksi Suomelle. Tästä väittämästä eri mieltä olevia oli nyt 12 %, kun tilanne edellisellä kyselykerralla oli 17 %. Toisaalta moninaisuutta itselleen myönteisenä asiana

pitävien osuus oli vähentynyt saman verran, vaikka 70 % nuorista suhtautui asiaan edelleen positiivisesti.

Yhä harvempi on kohdannut koulussa syrjintää tai rasismia, sillä tätä koskevan väitteen kanssa samaa mieltä olevien määrä oli hieman vähentynyt ja samalla eri mieltä olevien kasvanut reilusti. 76 % oppilaista katsoo, että opettajat suhtautuvat oppilaisiin tasapuolisesti taustasta riippumatta; tässä oli pudotusta edelliseen kierrokseen noin 4 prosenttiyksikön verran. Mielenkiintoista on se, että vastaajien erilaiset etniset taustat eivät juurikaan vaikuttaneet siihen, miten näihin koulua koskeviin väitteisiin suhtauduttiin. Muuten maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat kohdanneet syrjintää tai rasismia yleisemmin kuin kantaväestöä edustavat ikätoverinsa.

Selkein muutos kyselykertojen välillä näkyy siinä, että nuoret tuntevat tulleen rohkeammiksi puuttumaan näkemiinsä vääryyksiin: nyt syrjintään tai kiusaamiseen sanoi puuttuvansa 60 % vastaajista, kun vuonna 2013 näin teki 50 %.

Selkein muutos on se, että nuoret ovat nyt rohkeampia puuttumaan näkemäänsä syrjintään ja kiusaamiseen.

”Älä ole se tyyppi, joka kiusaa henkilöä, joka on hieman erilainen kuin sinä tai eri sukupuolta.”

Opetushallitus on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva virasto, joka vastaa koulutuksen, varhaiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kehittämisestä sekä kansainvälisyyden edistämisestä.